



MAGYAR GERONTOLÓGIA

10. ÉVFOLYAM 35 - 36. SZÁM

Nyomtatott verzió: ISSN 2062-3682

On-line verzió: ISSN 2062-3690

25 ÉV A GEROEDUKÁCIÓBAN (tények szubjektív háttérrel)

Dr. Boga Bálint

Bevezetés

Több mint 50 éve kezdtem orvosi hivatásom gyakorlását. Az orvos a teljes értékű gyógyításban az emberrel, mint bio-pszicho-szociális egységgel kell foglalkozzék, azaz holisztikus szemlélettel kell megközelítse az egészséggel kapcsolatos problémákat. Tevékenységem mindennapi gyakorlata rávezetett erre – a ma már sokat hangoztatott, de a valóságban kevésbé megnyilvánuló – mentalitásra. 35 éve, amikor egy főleg időseket ellátó kórházi osztály vezetője lettem, egyértelművé vált számomra, hogy ez a szemlélet különösen érvényes az idős korosztály kezelése során. Az is evidenssé vált, hogy nem a már a megbetegedett, elaggott idősnél kell kezdeni az odafordulást, hanem amikor még fiatalabb, egészségesebb és még tud tenni azért, hogy teljesebb életet éljen, gondoljon a későbbi testi, lelki bajok megelőzésére és így majd később és kevésbé elesett állapotban igényel komolyabb kezelést. Ebben a folyamatban kiemelkedő szerepe van az ismeretek bővítésének, szorosabb (egészségügyi, idősödési tanácsadás), és tágabb értelemben (aktivitást találni időskorban) egyaránt.

Találkozás a geroeducációval

Ennek a gondolatkörnek égisze alatt igyekeztem végezni orvosi munkámat, amikor 1990 őszen megkerestek az Művelődési és Közoktatási Minisztériumból, hogy hajlandó lennék-e az Európa Tanács keretében működő, idősek oktatásával foglalkozó munkacsoportnak tagja lenni hazánk képviselőjeként. Mint megtudtam a munkacsoport már kb. egy éve működött, magyar részről addig nem találtak megfelelő résztvevőt, azaz a pedagógiai branchesből nem vállalta senki ennek a témának képviselőjét. Engem Veres Judith, a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola tanára javasolt erre a posztra. Ekkor már több szempontból

foglalkoztam szociálgerontológiai témákkal is és egy ő általa szervezett konferencián tartottam előadást, ahol jobban megismerte érdeklődési körömet. Egyébként a főiskolán – hazánkban ritkaságként – oktatták az idősoktatási ismereteket, egyik munkatársával később is tartottam a kapcsolatot (Urbanekné László Judit). A felkérés igen megtisztelő volt, rövid gondolkodás után elvállaltam a megbízatást. Néhány hét múlva már az előző időszakot lezáró konferenciára voltam hivatalos Strassburgba. A munkacsoport egy kettős tagolású nagyobb projekt részeként működött („Felnőttoktatás és szociális változás”), egyik része a munkanélküliekkel, a másik - a miénk – az idősokkal, mint a munkapiacról kikerült társadalmi réteggel foglalkozott. A „topic group” adminisztratív irányítója, Mehmet Önat, török szakember volt, szakmai vezetője pedig Gerald Bogard, francia és William Tyler, angol andragógiai szakember. Európa több országa képviseltette magát, meglepett, hogy a skandináv országokból nem volt küldött. Jugoszláv csoporttag volt, de a többi, volt szocialista ország nem küldött képviselőt, így én egyedül képviseltem a volt „blokkot”. A munkacsoport munkalátogatásokat tett Európa különböző országaiban, bizonyos konkrét célt szolgáló tapasztalatokat gyűjtött össze, ezeket elemezte, koncepcióba építette, végül dokumentumban ajánlasként szétküldte. Az én részvételem előtt a következő helyeken és céllal voltak ún. study visit-ek:

- London: etnikai kisebbségek öregjeinek oktatása,
- Velkenburg (Hollandia): az idősök társadalmi részvétele.
- Röschlikon (Svájc): memóriatréning idősök számára,
- Soest (Németország): idősödés és permanens tanulás,
- Nicosia (Ciprus): az idősök iránti pozitív attitűdök fejlesztése.

A további tanulmányutakon már részt vettem én is:

- Termonfechin (Írország): az idősök és a településfejlesztés, kis településeken hasznos tevékenységek oktatása, idősszervezetek edukációs aktivitása,
- Róma: az idősök kognitív aktivitásának fejlesztése, a kínai tangram játék felhasználása a számítógép-alkalmazás megtanulásánál,
- Jugoszlávia (még egységes volt): Ljubljana: elméleti előadások az egyetemen, a neves andragógus, Anna Krajnc szervezésében, Belgrád: több, különféle tematikát tárgyaló tanfolyam párhuzamosan egy művelődési központban, festő-iskola meglátogatása.

Az egyes országok tapasztalatait egy összefoglaló jegyzetben publikálta az Európa Tanács (Growing old differently?), amelyben két rövid fejezetben írtam le a magyarországi helyzetet. Ezt az anyagot később könyv formájában is kiadták (ugyanezzel a címmel, de kérdőjel

nélkül). Tapasztalataimat leírva, javaslattal kiegészítve a minisztériumban próbáltam megfelelő szinten felhasználásra átadni, azonban több személyt meglátogatva sem találtam olyant, aki kompetensnek tartotta volna magát erre a témára.

A záró ülés és konferencia 1993-ban volt, amelyre viszont magyar részről egy fiatal, nemrég diplomázott, a témában járatlan (!) személyt küldtek ki.

Az 1990-es évek.

Magam a feladat elvállalásától kezdve igyekeztem az idősoktatás diszciplínáját jobban megismerni és elmerülni benne. A szakirodalomban kiemelkedő jelentőségű voltak számomra Durkó Mátyás és Herbert Grau osztrák andragógus kitűnő, idősök tanulásával foglalkozó munkái, valamint az általános andragógia magyar közleményei. Áttanulmányoztam a 20. század felnőttoktatási világkonferenciáinak anyagát abból a szempontból, hogy hogyan, milyen jelleggel jelenik meg ezeken az idősök témája. 1970-es évektől található kiemelt említés az öregekről, mint ebből a szempontból „elfelejtett népességről” (a nőekkel, a kis településen élőkkel és az etnikumokkal együtt). Magam is úgy tapasztaltam, hogy az „élethosszig tartó tanulás” koncepcióját a kifejezés értelmétől eltérően a 60. év felett már nem tartották érvényesnek.

Felvettem a személyes, szakmai megbeszélésekkel megvalósuló kapcsolatot a magyar andragógia olyan kiemelkedő személyeivel, mint Maróti Andor, Csoma Gyula, Sz. Tóth János, Harangi László, Szeitz János, Sz. Molnár Anna, Feketéné dr. Szakos Éva, Hidy Pálné, Magyar Edit. A mindennapi gyakorlatot is igyekeztem megismerni, elsősorban a Gerontológiai Társaságban vezetőségi tag, dr. Lengyel Éva orvos intenciójára 1983-ban indított Nyugdíjasok Szabadegyetemét (Kossuth Klub, TIT, Budapest). Ez a franciaországi Toulouse-ban 1973-ban indult harmadik kor egyeteme példájára valósult meg (P. Vellas). Vidéki művelődési házakban működő idősoktatási tanfolyamokat is meglátogattam (Veszprém, Tata). Külföldi tapasztalataimat az Európa Tanács szerepét kiemelve egy összefoglaló cikkben ismertettem (Egészségnevelés c. folyóiratban). Szakos Évának köszönhetően az ELTÉ-n előadást tarthattam a hallgatóknak. Pesterzsébeten a Csili művelődési házban az akkor ott tevékenykedő Brüll Edit segítségével a helyi idősök számára szervezett művelődési programban is részt vettem (ekkor a dél-pesti kórházban dolgoztam). A Magyar Gerontológiai Társaság szakmai konferenciáin (voltak külön gerodukációs tematikájú konferenciák is, Vértes László szervezésében) több előadást tartottam az idősök tanulásáról, egyrészt a külföldi tapasztalatokat ismertettem, másrészt áttekintést adtam a résztémákról (mentális készségek, didaktika, történet, befolyásoló tényezők, stb.).

1994-ben Varsóban, egy gerontológiai konferencián ismertem meg Carmen Stadelhofert, aki az ulmi egyetemen (Németország) a ZAWiW (Zentrum für Allgemeine Wissenschaftliche Weiterbildung) keretében egy európai idősoktatási hálózat kialakítását indította éppen ebben az évben. 1995-ben egy szélesebb konferenciát szervezett (Produktivität és kompetencia a 3. korban), amelyre meghívott és még két magyarországi szakember számára is biztosított részvételi lehetőséget. Lengyel Éva és Kozma Zsuzsa, aki a Nyugdíjasok Szabadegyetemének volt a felelőse, meghívását kértem, így hárman képviseltük hazánkat. A Szabadegyetem működését mutattuk be poszteren. Sok geroeducációs szakemberrel ismerkedtünk meg, a német részvevőkön kívül különösen a szakma angol kiválóságai fémjelezték a konferencia színvonalát. Így többek között Peter Jarvis, Alexandra Whithnall, Keith Percy (akkor az Education and Ageing egyik szerkesztője, később főszerkesztője), Lesley Hart, Jim Soulsby (Older and Bolder folyóirat szerkesztője). C. Stadelhofer egy háromnyelvű (angol, német, francia) folyóiratot indított LiLL (Learning in Later Life) címmel. Érdekes volt, hogy a többi volt szocialista országban is egészségügyi és szociális szakemberek foglalkoztak főleg a témával, tehát azok, akik a legtöbbet találkoznak az idősök problémáival hétköznapi munkájukban, talán ott sem alakult ki megfelelő hivatalos szinten a pedagógiához kapcsolt idősoktatás. Stadelhoferrel 2013-ban találkoztam ismét Budapesten, most – immár nyugdíjasként – a dunai országok idősoktatási projektjét koordinálja („Danube-networkers”, hazánkból a XIII. kerületi művelődési ház vett részt benne), kapcsolat kialakítását segítettem a Zsigmond Király Főiskolával.

Az ulmi konferenciának volt pozitív hozama, hogy Kozma Zsuzsa 1996-ban a Kossuth Klubban időstanulási szimpóziumot (Képzés a 3. életkorban) szervezett, amelyen különböző szakemberek tartottak előadást (így a már említett andragógusok, pszichológusok, szakmai vezetők; az idős-szervezetek képviselőiben Iván László professzor, Knoll István, stb.). Magam részéről „A szakmai együttműködés lehetőségei az intézmények és szervezetek között” címmel adtam ismertetőt.

Közben a hazai andragógiai szakemberekkel folyamatos volt a kapcsolat. Magyar Edit szakmai kérdéseket megvitató kis informális társaságának is tagja lettem („Hetvenkedők...”). Figyelemmel kísértem a felnőttoktatáson belül az idősök arányát, első sorban a TIT és a népőiskolák keretében és ezekhez kapcsoltan és függetlenül a művelődési házakban. Itt 30-40% volt a 60 év feüliek részaránya, néhol külön idősök számára szervezett tanfolyamokkal. A fő probléma az volt, hogy egy felsőoktatási intézmény sem vállalta ezt a feladatot, ellentétben Nyugat-Európával, ahol ez volt a kiindulás helye mindenütt. Nálunk saját kötelező

feladataikkal is birkóztak, többet nem volt sem figyelem, sem energia. Így erre vonatkozó nemzetközi megkeresésre negatív választ kellett írni.

A idősoktatáson belül a távoktatás kérdése is egyre fontosabb lett nálunk is az internet terjedésével párhuzamosan. A távoktatást Kovács Ilma könyveiből ismertem meg, ő viszont ennek idősoktatási jelentőségét tölem. Időközben a gerontechnológia európai projektjében is aktívan részt vettem (COST A5 program, kelet-európai szekció Széman Zsuzsa vezetésével) és koppenhágai kongresszusukon az idős-távoktatás technikai formáiról mutattam be áttekintő poszttert (az írott és sugárzott formákról).

Felkérésre a gyakorlatot elméleti szinten több oldalról áttekintő és összefoglaló dolgozatot jelentettem meg a Kultúra és Közösség című folyóirat felnőttoktatási tematikus számában (1998/1999). Ebben a geroeducáció történetét, önálló identitásának bizonyítását, az idősök mentális változásait, ehhez kapcsolható didaktikai sajátosságokat, alkalmazható pedagógiai teóriákat, a résztvevők demográfiai jellemzőit, motivációit ismertettem. Információim szerint ezt a dolgozatot a témakörben, a felsőoktatásban is az egyik magyar nyelvű alapidolgozatnak tartották. A folyóiratszámában egyébként még két, vizsgálatokkal alátámasztott kiváló cikk jelent meg ebben a témában.

1993-95-ben az oktatás és idősödés kettős témájához más oldalról is volt alkalmam kapcsolódni: az UNESCO ún. UNICRI-programjának hazai megvalósításában vettem részt. A tanárok számára az általános prevenció programját terjesztő tematikában a generációk közötti kapcsolatok problematikájának kérdéseit dolgoztam ki és adtam elő, az olasz szakemberek által írt alaptankönyv magyarra fordított kiadványának egyik szakmai lektora voltam.

Ezt megelőzően kezdtem foglalkozni az ageizmus (az idősök negatív diszkriminációja kizárólag koruk miatt) témájával is, ami szoros kapcsolatban van az idősök tanulási lehetőségeivel is. Már az 1980-as években a Medjuris Egészségügyi Jogi Szakmai Társaság tagjaként (pl. Eger 1988), majd a Bioetikai Társaság konferenciáin tartottam előadást az idősöket érő hátrányos megkülönböztetésről és társadalmi ártalmakról. 1995-ben az amszterdami európai gerontológiai kongresszuson poszttert mutattam be és egy kerekasztal-konferencián vettem részt ebben a témában, majd két cikkben foglaltam össze a lényegét a társadalmi élet különböző területein (Magyar Bioetikai Szemle, 1998, 1999). A fogalom megalkotójával, Robert Butler professzorral többször, utoljára 2009-ben volt alkalmam találkozni Párizsban, a gerontológiai világkongresszuson.

Külföldi gerontológiai tárgyú tanulmányútjaim alkalmából az adott ország, város idősoktatási helyzetéről is kerestem információt, így például Glasgow-ban meglátogattam Lesley Hart-ot, a Strathclyde egyetemen a geroeducáció vezetőjét és megismerkedtem az ottani idősök

egyeteme programjaival, Londonban William Tyler más etnikumú idősök oktatásával foglalkozó intézetét, Washingtonban az AARP amerikai idősszervezet tisztségviselőit (Elizabeth K. Mullen, a nemzetközi kapcsolatok igazgatója).

2000 és az utána következő évek

Ugyancsak felkérésre 2000-ben a budapesti Magyar Művelődési Intézet Felnőttképzés a közművelődésben című kiadványa részére készítettem tanulmányt, amelyben a művelődési intézmények szerepét kellett áttekintsem az időoktatás szempontjából. Ebben a gerodukáció alapkérdéseinek taglalása után az összes közművelődési, oktatási, szociális és egészségügyi intézményt sorra vettem, amelynek szerepe lenne az idősök számára nyújtandó ismeretterjesztésben, azokat is, amelyek végzik, és azokat is, amelyeknek célszerű lenne végezniük. Kitértem a szervezési kérdésekre és az idős egyén tanuláshoz vezető útjára. A tanulmány a Német Népfőiskolai Szövetség itteni intézetének e témával foglalkozó kötetében is megjelent.

A Budapesti Művelődési Központ 2000 első éveiben (2002-2005) részt vett egy nemzetközi projektben az akkor már itt dolgozó Brüll Edit aktív részvételével, amely első sorban az idősök szervezett tanulásban való részvételének akadályait kutatta (RoLBOP). A program összeállításában – az angol dokumentumban is jelezték – ez irányú munkáimat felhasználták és egyik értékelő konferenciájukon hivatalos voltam. Az intézmény az ezt követő időben igen széles körben szervezte és adta tovább idősoktatási munkáját.

2002-ben Pécsen az ottani egyetem andragógiai tanszéke (Koltai Dénes professzor) és a Német Népfőiskolai Szövetség már említett intézete (Herbert Hitzen) átfogó felnőttoktatási konferenciát rendezett. Külön idősoktatási szekciója volt, amelynek expoéit Horváth József, a szombathelyi Martineum tanára és jómagam tartottuk. Az előadások anyaga a német társaság könyvsorozatában megjelent. Igyekeztem a téma összefoglalását kissé a korábbiaktól eltérő megközelítésben előadni és publikálni.

2006-tól az akkor ott oktató Sz. Tóth Jánosnak köszönhetően a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Karán Esztergomban Az idősök szociálandragógiája című tantárgy előadója voltam. Sajnos, csak néhányan választották ezt a tárgyat, de akik részt vettek előadásomon, nagyon értékes gyakorlati munkát is végeztek, ezt írásbeli vizsgamunkáikban fejtették ki. Ez a tantárgy néhány éve megszűnt. 2007-től viszont a Debreceni Egyetem Egészségügyi Karán Nyíregyházán (prof. Semsei Imre) oktatok gerontológiai tantárgyat (Krizishelyzetek időskorban), amelyben az idősoktatás közvetlenül nem, de áttételesen megjelenik.

2000-es évek elején lettem tagja a Tudományos Akadémia Oktatási Bizottsága Felnőttoktatási Albizottságának (elnök volt Koltai Dénes, most Németh Balázs). Ebben az idősoktatás témáját képviseltem és most is – másokkal együtt – képviselem. Ülésein három alkalommal tartottam a témáról áttekintő előadást, legutóbb 2014-ben az idősek tanulásának gátjairól. A rendszeres üléseken van alkalmam találkozni az andragógia kiemelkedő reprezentánsaival.

2010-ben vettem fel a kapcsolatot Jászberényi József intézetvezető tanárral a Zsigmond Király Főiskolán (Művelődési és Kommunikációs Intézet), aki Magyarországon elsőként között felsőoktatási szinten felvállalta a geronto-edukációt (ő ezt a kifejezést használja). Előtte csak a győri egyetem indított hasonló oktatási formát. Az Iván László professzor által tartott kiváló, Batthyány-Strattman Idősek Akadémiája saját szervezésében indult, a Semmelweis Egyetem csak helyiséget adott. Jászberényi József kitűnő könyvet írt a geronto-edukáció témájáról. Jómagam bekapcsolódtam a főiskola ez irányú oktató munkájába. A nyíregyházi tantárgyannak megfelelő témát oktatok itt is (Konfliktushelyzetek időskorban) 2012 óta és részt veszek a gyakorlati megvalósítást egyre szélesedő formában kiteljesítő szenior akadémiai hálózat munkájában (Budapest több kerületében és a környező településeken). Előadásaim fő témái: szellemi működés időskorban, narratív identitás időskorban.

Mindemellett a pécsi egyetem által szervezett szenior akadémiákon (Bajusz Klára, Pécssett, Kecskeméten), vidéki szervezésű idősoktatási programokon (pl. Dobos László: miskolci Harmadik Kor Egyeteme, Semsei Imre: nyíregyházi szenior akadémia, Zalaegerszeg), szociális szervezetek idősoktatási programjaiban is részt vettem és veszek (pl. Nyugdíjasok Országos Szervezete, Talyigás Katalin). 2013-ban az ELTE is megindította a Harmadik Kor Egyetemét (Sikter Sándor), a nyitó konferencián, mint díszvendéget köszöntöttek.

Ugyancsak több éve aktív részvevője vagyok a több nemzetközi projektben munkálkodó Trebag projekt-menedzselő kft (Nagykovácsi) idősoktatási programjainak. Kiemelem az idősek mentális készségét javító gyakorlatok eredményeit vizsgáló Mindwellness programot (Grundtvig-programokon belül), amelynek Graz-i és pécsi záró rendezvényén tartottam előadást (2010). Ugyancsak az ő részvételükkel és szervezésükben Budapesten (2013) tartotta nagy európai szimpóziumát a Proage projekt, amelyen kiváló külföldi szakemberek vettek részt, így többek közt: Keith Percy, Franz Kolland, Alan Tuckett, Michael Sommer, Jim Soulsby. Magam részéről az utóbbi években kidolgozott, az geroeducáció értelmét kifejtő témámat ismerttettem: az idősek tanulásának 13 lehetséges hasznát illetve hozamát. Ezt a témát adtam elő 2012-ben a MELLearn gödöllői konferenciáján is (8. Lifelong Learning konferencia, prof. dr. Rédey Ákos, dr. Kálmán Anikó) az idősoktatási szekcióban (Jászberényi József vezette), és több helyen írásban is közöltem. Itt ismertem meg az osztrák

Andrea Waxeneggert, aki nemzetközi szinten is elismert szakember, az európai hálózat egyik reprezentánsa. Tőle kaptam meg a részletesen kidolgozott osztrák programot, amely tartalmazza a 2020-ig terjedő időszakra vonatkozó irányelveket is.

A nyíregyházi egyetemi gerontológiai központ és a ZSKF által szervezett gerontológiai-oktatási kerekasztal-konferenciák tárgya egyrészt a gerontológia oktatása, másrészt a geroeducáció. Utóbbi témában vettem részt előadásokkal ezeken (I. és II. konferencián, 2009, 2012).

2014-ben a debreceni Durkó- emlékkongresszuson Durkó Mátyás már említett, 50 éve írt tanulmányát ismertettem (Gerontológia és népművelés), amely azért figyelemre méltó, mert egyrészt holisztikus megközelítésű, az idősnevelést az öregedés lelki-szellemi-testi folyamatában helyezi el, másrészt ma is érvényes és hirdetett megállapításokat tartalmaz. Előadásom anyagát publikálták a kongresszusi emlékkönyvben.

A 2014-ben megjelent, összefoglaló, 19 gerontológiai témát feldolgozó könyvemben (Pillantás a dombról) két részletes fejezetet szántam az idősoktatásnak.

2015-ben a Debreceni Egyetem nyíregyházi karán tervezett gerontológiai mester-szak szakértők által írt tematikai anyagainak, köztük az idősoktatással kapcsolatos dolgozatnak szakmai lektora voltam.

Tanulmányaimat a geroeducációval foglalkozó andragógus szakemberek dolgozataikban, tanulmányaikban gyakran kiemelt figyelemmel említik. Így – többek között - Sz. Molnár Anna, Maróti Andor, Bajusz Klára, Jászberényi József, Brüll Edit, Földiák András, dr. Papula Lászlóné, Striker Sándor. „Az idős felnőtt rétegek (45 év feletti) felnőttképzési igényei és képzési lehetőségei” című 2005-ös nagy vizsgálat kísérő tanulmányában Striker Sándor így ír az 1991-es első átfogó munkámról: „a mi munkánknak is kiindulópontja s a későbbiekben is egyik referenciapontja”. Ugyancsak a kiindulást jelentő munkák között említi dolgozataimat Herpainé Lakó Judit múzeum-gerontológiai, Sági Zenina doktori tanulmányában, Hangya Dóra projekt-tanulmányában, dr. Jeney István Grundtvig-projektben szereplő munkájának anyagában. Az Országgyűlés által elfogadott Idősügyi Nemzeti Stratégia (2009) anyagában – amely egészségügyi részének előkészítésében vettem egyébként részt – a felhasznált szakirodalom listáján három idősoktatási dolgozatom került említésre.

Zárógondolatok

Orvosi munkám és a szélesebb gerontológiai tevékenységem mellett (2005 és 2010 között a Magyar Gerontológiai és Geriátriai Társaság elnöke voltam) az utóbbi 25 évben elmélyülten foglalkoztam az idősoktatás elméletével és gyakorlatával, ez a szellemi munka második hivatásommá vált. Mindig is vallottam, hogy a humán tudományok között nincs árok, sőt sok területen átfedik egymást. Az orvoslás és az ismeretterjesztés, a tanítás elválaszthatatlan, különösen érvényes ez az idős emberek vonatkozásában, mert annyi változás következik be testükben, lelkükben és környezetükben, amely csak új ismeretek, megközelítések elsajátításával tekinthető át és uralható. Emellett az az emberi törekvés, hogy minél többet megtudjunk a világról, annak változásairól, nem szűnik meg az idősödés idején sem. A tanulási részvétel gátolja az öregedési folyamatot, ami egyértelmű haszonnal jár az egyén és a társadalom számára egyaránt.

Dr. Boga Bálint publikációi.

I. Idősoktatással kapcsolatos írások:

- Geroeducáció, mint az Európa Tanács kiemelt programja. Egészségnevelés, 1991, 32, 298-302.
- Idősnevelés – kirakós figurákkal. Pirulap, 1992, III.(2), 10-11.
- The education of the elderly (Hungary). In: G. Bogard, W. Tyler: Growing old differently, Council of Europe Press, 1994. 80-83.
- University and college of extramural studies for pensioners in Hungary. In: id. mű, 209-212.
- Az idős emberek és a felnőttoktatás. Kultúra és Közösség, 1998-1999, (4-1.), 137-145.
- Időskorúak felnőttoktatása a közművelődésben, a művelődési otthonokban. In: Horváthné B. Mária, Pordányi Sarolta: Tanulás, művelődés, szabadidő időskorban, IIZ/DVV, Bp. 2000. 55-70.
- Időskorúak felnőttoktatása a közművelődésben, a művelődési otthonokban. In: Harangi L., Pordány S.: Felnőttképzés a közművelődésben, Magyar Művelődési Intézet, 2000. 149-165.
- Az időskorúak tanulási lehetőségei. In: Magyar-német együttműködés az európai partnerségben. (Konferencia anyaga, Pécs, 2002), IIZ/DVV-PTETTK FEEFI, 2003, 201-209.

- Gerontagógia. I. Országos Gerontológia-oktatási Szakmai Kerekasztal, DE Egészségügyi Kar, Nyíregyháza, 2009. Absztrakt.
- Tanulás időskorban, gerontagógia (rövid áttekintés a tanulás céljainak kiemelésével). Gerontoedukáció (on-line folyóirat) 2011, 1(4), 40-45.
- Az idősek tanulása (a szellemi aktivitás haszna). Szociális Menedzser, 2012, 14 (2), 5-10.
- Esszé az idősek tanulásának értelméről. In: Németh Balázs (szerk.): Andragógiai kutatások és fejlesztések. Pécs, JPTE FEEK, 2012, 90-96.
- Az időskori tanulás egyéni és társadalmi haszna. 8. MELLearn Konferencia, Gödöllő, 2012. ápr. 26-27. Teljes szöveg CD.
- A fizikai és mentális aktivitás egymásra hatásának szerepe a sikeres öregedésben. (II. Országos Gerontológia-oktatási Kerekasztal, ZSKF, Budapest, 2012. előadás szövege). Magyar Gerontológia 2013, 5(19), 24-30.
- Az idősek tanulásának egyéni és társadalmi haszna. (az ELTE-n 2012. nov.-ben elhangzott előadás szövege). Andragógia és művelődéstudomány 2013, 1(2), 13-18.
- Mental status and activity of the elderly in Hungary. ForAge International Conference. The Future of Learning for Older People in Europe. Budapest, 2013. Absztraktfüzet 30.o.
- Durkó Mátyás és a gerontagógia. In: Juhász Erika (szerk.): Közösségi művelődés – közösségi tanulás. Debreceni Egyetem, 2014. 318-331.
- Tanulás időskorban. In: Boga B.: Pillantás a dombról. United p. c., Neckermarkt, 2014. 257-292.
- A tanulás egyéni és társadalmi haszna időskorban. In: id. mű, 293-310.

I. Előzőhöz kapcsolható témák:

- A nemzedékek közti kapcsolat. Iskolakultúra, 1995, V. (13-14), 127-129. és Katedra Látlelet 1996, 4(1), 8.
- A gerontológia etikai vonatkozásai. Magyar Bioetikai Szemle, 1998, IV. (1-2), 56-60.
- A gerontológia etikai vonatkozásai II. (age-izmus az egészségügyben.) Magyar Bioetikai Szemle, 1999, V. (1), 7-11.
- Kadmosz szindróma. Kharón Thanatológiai Szemle, 2000, IV. (1-2), 6—22.
- A gerontológia, mint diszciplína. Magyar Mentésügy, 2004, XXIV. (2-3), 84-90.

- Krízishelyzetek időskorban In: Imre S., Fábrián G.: Őszülő társadalmak, DE EFK, 2006., 15-32.
- Az időskori szociálpszichológiai szindrómák. Szociális Menedzser, 2006, 8 (5), 2-9.
- Az egészségügyi és szociális prevenció kapcsolata az idősgondozásban. In: Pető Z., Tengerdi A.: Az időskor (Válogatás konferenciák előadásaiból), EDUTECH, 2007. Sopron, 148-151.
- Az idős ember és a narratív identitás. Kultúra és Közösség, 2013, IV./IV., 47-57.
- A társadalom magatartása az öregekkel szemben. Age-izmus. In: Czákó Kálmán (szerk.): Pedagógiai prevenció. Örökségünk Kiadó, Nyíregyháza, 2015, 103-113.
- Aktív idősödés – sikeres idősödés. Magyar Gerontológia 2015, 7(26), 18-30.